

OPINIA RZECZNIKA GENERALNEGO

JULIANE KOKOTT

przedstawiona w dniu 18 grudnia 2008 r.¹

I — Wprowadzenie

1. Od momentu tureckiej interwencji w 1974 r. wyspa Cypr jest faktycznie podzielona na grecko-cyprijską część południową i turecko-cyprijską część północną. Republika Cypru została uznana przez wspólnotę państw za państwo z punktu widzenia prawa międzynarodowego i reprezentuje *de iure* Cypr jako całość, kontroluje jednak *de facto* jedynie południową część wyspy. W części północnej utworzona została uznana jedynie przez Turcję Turecka Republika Północnego Cypru (TRPC)².

2. Pomimo, że wspieranych przez ONZ i UE negocjacji, mających na celu ponowne połączenie [dwóch części wyspy] nie udało zakończyć się sukcesem, Republika Cypru przystąpiła w 2004 r. do Unii Europejskiej. Specjalnym protokołem załączonym do traktatu akcesyjnego wyłączone zostało stosowanie *acquis communautaire* na obszarze wyspy, nad którym Republika Cypru nie sprawuje rzeczywistej kontroli.

3. Podział wyspy spowodował ucieczkę i przesiedlenie dużej liczby członków obu grup ludności. Wielu przesiedleńców rościło sobie prawo własności do nieruchomości, które zmuszeni byli opuścić³. Nieruchomości opuszczone przez greckich Cypryjczyków w TRPC uważane są tam za przechodzące na własność skarbu państwa. Władze TRPC przekazały wiele takich nieruchomości osobom prywatnym. Sposób postępowania z roszczeniami dotyczącymi prawa własności wypędzonych jest jedną z nierozwiązanych kwestii w negocjacjach zmierzających do ponownego połączenia [dwóch części wyspy].

4. W tym delikatnym kontekście osadzony jest spór pomiędzy Meletisem Apostolidesem a brytyjskim małżeństwem Orams. Nabyli oni nieruchomość w Północnym Cyprze od prywatnego sprzedawcy. Apostolides, którego rodzina została wypędzona z północy, podnosi swoje prawo własności tej nieruchomości. W wyniku jego powództwa Sąd Okręgowy w Nikozji, sąd na obszarze

¹ — Język oryginału: niemiecki.

² — Zobacz w kwestii rozwoju historycznego opinii rzecznika generalnego Gulmanna z dnia 20 kwietnia 1994 r. w sprawie C-432/92 Anastasiou, Rec. s. I-3087, pkt 9-13.

³ — W roku 2005 przed ETPC zawisłych było 1400 skarg wniesionych w większości przez greckich Cypryjczyków przeciwko Turcji z powodu naruszenia prawa własności, zob. wyrok ETPC z dnia 22 grudnia 2005 r. w sprawie Xenides-Arestis przeciwko Turcji, nr 46347/99, § 38 — wyrok Xenides-Arestis II.

grecko-cypryjskim, nakazał Oramsom opuszczenie nieruchomości oraz zapłatę szeregu różnych świadczeń pieniężnych. Apostolides złożył wniosek o uznanie i wykonanie tego wyroku w Zjednoczonym Królestwie.

II — Ramy prawne

A — *Protokół nr 10 w sprawie Cypru*

6. Dołączony do Aktu dotyczącego warunków przystąpienia z 2003 r. protokół nr 10 w sprawie Cypru⁵ (zwany dalej „protokołem nr 10”) ma następujące brzmienie:

„WYSOKIE UMAWIAJĄCE SIĘ STRONY,

5. Court of Appeal, przed którym toczy się postępowanie w sprawie wykonania wyroku, zadaje sobie pytanie, czy sądy Zjednoczonego Królestwa są do tego zobowiązane zgodnie z rozporządzeniem Rady (WE) nr 44/2001 z dnia 22 grudnia 2000 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych⁴. Wątpliwości co do tego powstają po pierwsze ze względu na to, że orzeczenie dotyczy nieruchomości położonej na obszarze Cypru, nad którym Republika Cypru nie sprawuje rzeczywistej kontroli i na którym stosowanie prawa wspólnotowego jest z tego powodu w dużym stopniu zawieszone. Po drugie, w miejscu zamieszkania Oramsów na obszarze turecko-cypryjskim doszło do nieprawidłowości w kontekście doręczenia dokumentów wszczynających postępowanie.

POTWIERDZAJĄC swoje zobowiązanie do wszechstronnego rozwiązania problemu Cypru, zgodnego z odpowiednimi rezolucjami Rady Bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych i swoje mocne poparcie dla wysiłków Sekretarza Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych w tym celu,

BIORĄC POD UWAGĘ, że takie wszechstronne rozwiązanie problemu Cypru nie zostało jeszcze osiągnięte,

4 — Dz.U. 2001 L 12, s. 1.

5 — Akt dotyczący warunków przystąpienia Republiki Czeskiej, Republiki Estońskiej, Republiki Cypryjskiej, Republiki Łotewskiej, Republiki Litewskiej, Republiki Węgierskiej, Republiki Malty, Rzeczypospolitej Polskiej, Republiki Słowenii i Republiki Słowackiej oraz dostosowań w Traktatach stanowiących podstawę Unii Europejskiej- — Protokół nr 10 w sprawie Cypru, Dz.U. 2003, L 236, s. 955.

BIORĄC POD UWAGĘ, że w związku z tym należy zapewnić zawieszenie stosowania dorobku na tych obszarach Republiki Cypryjskiej, na których Rząd Republiki Cypryjskiej nie sprawuje efektywnej kontroli,

BIORĄC POD UWAGĘ, że w przypadku rozwiązania problemu Cypru zawieszenie to zostanie zniesione,

BIORĄC POD UWAGĘ, że Unia Europejska gotowa jest dostosować warunki takiego rozwiązania w zgodzie z zasadami stanowiącymi podstawę UE,

BIORĄC POD UWAGĘ, że konieczne jest określenie warunków, na jakich odpowiednie przepisy prawa UE będą stosowane do linii dzielącej wyżej wskazane obszary i oba obszary, na których Rząd Republiki Cypryjskiej sprawuje efektywną kontrolę jak również wschodnią strefę suwerenną Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej,

PRAGNĄC, aby przystąpienie Cypru do Unii Europejskiej przyniosło korzyści wszystkim obywatelom cypryjskim oraz wspierało pokój cywilny i pojednanie,

BIORĄC POD UWAGĘ, iż w związku z tym nic w niniejszym Protokole nie wyklucza środków służących realizacji tego celu,

BIORĄC POD UWAGĘ, że środki takie nie wpływają na stosowanie dorobku na warunkach określonych w Traktacie o Przystąpieniu na jakimkolwiek innym obszarze Republiki Cypryjskiej,

UZGODNIŁY NASTĘPUJĄCE POSTANOWIENIA:

Artykuł 1

1. Stosowanie dorobku zawiesza się na tych obszarach Republiki Cypryjskiej, na których Rząd Republiki Cypryjskiej nie sprawuje efektywnej kontroli.

2. Rada, stanowiąc jednomyślnie na wniosek Komisji podejmuje decyzję o cofnięciu zawieszenia, o którym mowa w ustępie 1.

Artykuł 2

2. Środki takie nie wpływają na stosowanie dorobku na warunkach wskazanych w Traktacie o Przystąpieniu w jakiegokolwiek innej części Republiki Cypryjskiej.

1. Rada, stanowiąc jednomyślnie na wniosek Komisji, określa warunki, na jakich przepisy prawa UE stosuje się do linii dzielącej obszary, o których mowa w artykule 1 oraz obszary, na których Rząd Republiki Cypryjskiej sprawuje efektywną kontrolę.

Artykuł 4

2. Granicę między wschodnią strefą suwerenną i obszarami, o których mowa w artykule 1 traktuje się jako część granic zewnętrznych stref suwerennych dla celów części IV Załącznika do Protokołu w sprawie stref suwerennych Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej na Cyprze przez okres zawieszenia stosowania dorobku zgodnie z artykułem 1.

W przypadku wypracowania rozwiązania, Rada stanowiąc jednomyślnie na wniosek Komisji podejmuje decyzję o dostosowaniach w warunkach odnoszących się do przystąpienia Cypru do Unii Europejskiej w odniesieniu do Cypryjskiej Wspólnoty Tureckiej”.

B — Rozporządzenie nr 44/2001

Artykuł 3

7. Zgodnie ze swoim art. 1 ust. 1 rozporządzenie nr 44/2001 ma zastosowanie w sprawach cywilnych i handlowych.

1. Nic w niniejszym Protokole nie wyklucza środków mających na celu wspieranie rozwoju gospodarczego obszarów, o których mowa w artykule 1.

8. W rozdziale II rozporządzenia zawarte są uregulowania dotyczące jurysdykcji. W sekcji 6 tego rozdziału znajdują się uregulowania

dotyczące jurysdykcji wyłącznej. W szczególności zgodnie z art. 22 „[n]iezależnie od miejsca zamieszkania jurysdykcję wyłączną mają:

10. Artykuł 34 brzmi we fragmentach następująco:

„Orzeczenia nie uznaje się, jeżeli:

1) w sprawach, których przedmiotem są prawa rzeczowe na nieruchomościach oraz najem lub dzierżawa nieruchomości- — sądy państwa członkowskiego, w którym nieruchomość jest położona. [...]

1) uznanie byłoby oczywiście sprzeczne z porządkiem publicznym państwa członkowskiego, w którym wystąpiono o uznanie;

9. Artykuły 33-37 rozporządzenia regulują uznawanie i wykonywanie orzeczeń. Artykuł 33 ustanawia przy tym na wstępie zasadę, zgodnie z którą orzeczenia wydane w jednym państwie członkowskim są uznawane w innych państwach członkowskich bez potrzeby przeprowadzania specjalnego postępowania. Artykuły 34 i 35 regulują powody, dla których można wyjątkowo odmówić uznania.

2) pozwanemu, który nie wdał się w spór, nie doręczono dokumentu wszczynającego postępowanie lub dokumentu równorzędnego w czasie i w sposób umożliwiających mu przygotowanie obrony, chyba że pozwany nie złożył przeciwko orzeczeniu środka zaskarżenia, chociaż miał do tego możliwość;

[...]”

11. Artykuł 35 reguluje znaczenie, jakie przestrzeganie przepisów o jurysdykcji ma dla uznawania orzeczeń:

„1. Orzeczenia nie uznaje się nadto, jeżeli jest ono sprzeczne z przepisami sekcji 3, 4 i 6 rozdziału II lub w wypadku przewidzianym w art. 72.

[...]

3. Z zastrzeżeniem przepisów ust. 1, jurysdykcja sądu państwa członkowskiego pochodzenia nie może być przedmiotem ponownego badania. Przepisy dotyczące jurysdykcji nie należą do porządku publicznego w rozumieniu art. 34 pkt 1”.

III — Okoliczności faktyczne, postępowanie i pytania prejudycjalne

12. Zgodnie z prawem Republiki Cypru M. Apostolides jest właścicielem nieruchomości położonej w Lapithos (Lapta) w okręgu Kyrenia (Girne), leżącym na obszarze Republiki Cypru, nad którym rząd Republiki Cypru nie sprawuje rzeczywistej kontroli. Małżonkowie Orams podnoszą, że w roku 2002 nabyli nieruchomość od osoby trzeciej. Wybudowali tam willę i często przebywają na terenie posiadłości, wykorzystując ją jako dom letniskowy.

13. M. Apostolides wytoczył przed Sądem Okręgowym w Nikozji powództwo przeciwko małżeństwu Orams. Pismem z dnia 26 października 2006 r. sąd wezwał pozwanych do stawienia się na rozprawę. Wezwania, na których podany był adres Oramsów w Zjednoczonym Królestwie, zostały doręczone L.E. Orams w tym samym dniu na terenie nieruchomości w Lapta przez woźnego sądowego Sądu Okręgowego w Nikozji. Urzędnik sądu nie poinformował pozwanej L.E. Orams, że działał w charakterze woźnego sądowego, oświadczył natomiast, że jest „posłańcem” i że nie zna treści doręczanych dokumentów.

14. Wezwania były sporządzone w języku greckim, który nie jest językiem powszechnie używanym na obszarze północnym, lecz stanowi jeden z języków urzędowych Republiki Cypru. Małżonkowie Orams nie znają języka greckiego. L.E. Orams miała jednak świadomość, że doręczone dokumenty były dokumentami, mającymi charakter prawny i urzędowy.

15. Zgodnie z prawem Republiki Cypru, jeżeli pozwany nie zgłosi na piśmie swego uczestnictwa w postępowaniu w terminie dziesięciu dni od doręczenia dokumentu wszczynającego postępowanie, powód może domagać się wydania wyroku zaocznego. Na pierwszej stronie doręzonego dokumentu zamieszczone było pouczenie o tej treści zredagowane w języku greckim. Zgłoszenie uczestnictwa w postępowaniu jest czynnością procesową, która nie wiąże się ze wskazaniem linii obrony.

16. Zgodnie z podanymi przez nią informacjami L.E. Orams w piątek, 29 października 2004 r., podjęła pierwsze kroki zmierzające do wyznaczenia adwokata, który mógłby ją reprezentować. Termin porady u adwokata Liatsosa został jej wyznaczony dopiero na dzień 2 listopada 2004 r. W tym dniu Liatsos przetłumaczył pozwanej w zarysie treść doręzonego dokumentu, oświadczył jednak, że nie może jej reprezentować, ponieważ nie jest uprawniony do występowania przed sądami Republiki Cypru. Zarekomendował jej prawnika o nazwisku Osman, który uczestniczył niegdyś w transakcji zakupu spornej nieruchomości, lecz wkrótce potem przeszedł na emeryturę. W dniu 3 listopada 2004 r. L.E. Orams spotkała się z jego córką, która przejęła po nim praktykę prawniczą. Poinformowała ona L.E. Orams, że nie jest uprawniona do występowania przed sądami Republiki Cypru i zarekomendowała jej usługi prawnicze Gunesa Mentesa.

17. Dopiero w dniu 5 listopada 2004 r. o godzinie 17:00 L.E. Orams zdołała odbyć spotkanie z G. Mentese, który zgodnie z przedstawionymi przez nią informacjami był jednym z nielicznych prawników praktykujących na obszarze północnym, którzy posiadają uprawnienia do występowania przed sądami Republiki Cypru i znał w pewnym stopniu język grecki. L.E. Orams upoważniła G. Mentesa do reprezentowania w tym postępowaniu interesów jej oraz jej męża. G. Mentese poinformował ją, że w najbliższy poniedziałek tj. w dniu 8 listopada 2004 r., stawi się przed Sądem Okręgowym w Nikozji, aby zgłosić uczestnictwo w postępowaniu.

18. We wtorek, w dniu 9 listopada 2004 r., sąd wydał w sprawie wyrok zaoczny, ponieważ uczestnictwo pozwanych w postępowaniu nie zostało w ich imieniu zgłoszone. Wyrok zaoczny nakazywał, aby małżonkowie Orams,

dokonali rozbiórki willi, basenu oraz ogrodu, które wzniesli na terenie nieruchomości;

niezwłocznie przekazali nieruchomość w posiadanie M. Apostolidesa;

uiścili na rzecz M. Apostolidesa szereg kwot tytułem szczególnego odszkodowania oraz korzyści (tj. czynszu najmu) utraconych między datą wydania a datą wykonania wyroku, wraz z odsetkami;

zaprzestali bezprawnego oddziaływania na teren nieruchomości, zarówno osobiście, jak też przez osoby działające w ich imieniu;

uiścili szereg kwot tytułem kosztów postępowania (wraz z odsetkami przypadającymi od tych kwot).

19. W dniu 15 listopada 2004 r. w imieniu małżonków Orams dokonano zgłoszenia ich uczestnictwa w postępowaniu oraz sprzeciw od wyroku zaocznego wydanego w postępowaniu przed sądem cypryjskim.

20. Zgodnie z prawem Republiki Cypru, aby uzyskać wyrok w przedmiocie uchylenia wyroku zaocznego, pozwany musi przytoczyć przekonujący zarzuty („arguable defence”) przeciwko podniesionym wobec niego żądaniom pozwu. W dniu 19 kwietnia 2005 r., po przeprowadzeniu postępowania dowodowego i rozprawie, Sąd Okręgowy w Nikozji oddalił sprzeciw, wskazując w uzasadnieniu, że małżonkowie Orams nie przedstawili przekonujących zarzutów przeciwko żądaniom pozwu. Odwołanie małżeństwa Orams od tego wyroku zostało oddalone wyrokiem Sądu Najwyższego Cypru z dnia 21 grudnia 2006 r.

21. W dniu 18 października 2005 r. M. Apostolides wystąpił na podstawie rozporządzenia nr 44/2001 z wnioskiem o wykonanie wyroku zaocznego z dnia 9 listopada 2004 r. oraz wyroku z dnia 19 kwietnia 2005 r. wydanego przez Sąd Okręgowy w Nikozji. W dniu 21 października 2005 r. Master of the Queen’s Bench Division of the High Court of England and Wales (wysoki urzędnik sądowy Wydziału Ławy Królewskiej Sądu Najwyższego Anglii i Walii) wydał postanowienia w przedmiocie stwierdzenia wykonalności wyroków na terytorium Anglii.

22. Państwo Orams odwołali się skutecznie od tych postanowień, działając na podstawie art. 43 rozporządzenia nr 44/2001, do High Court (sędzia Jack). Przeciwko temu M. Apostolides odwołał się zgodnie z art. 44 rozporządzenia do Court of Appeal, który postanowieniem z dnia 19 czerwca 2007 r., zarejestrowanym w sekretariacie w dniu 14 września 2007 r., przedłożył Trybunałowi następujące pytania prejudycjalne:

1. Czy zawieszenie stosowania *acquis communautaire* na obszarze północnym

na mocy art. 1 ust. 1 protokołu nr 10 do traktatu akcesyjnego z 2003 r. dotyczącego przystąpienia Cypru do Unii Europejskiej stoi na przeszkodzie uznaniu i wykonaniu przez sąd państwa członkowskiego orzeczenia wydanego przez sąd Republiki Cypru mający siedzibę na obszarze kontrolowanym przez rząd, dotyczącego nieruchomości gruntowej położonej na obszarze północnym, gdy o uznanie i wykonanie tego orzeczenia wniesiono na podstawie rozporządzenia Rady (WE) nr 44/2001 z dnia 22 grudnia 2000 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych, które stanowi część *acquis communautaire*?

2. Czy art. 35 ust. 1 rozporządzenia nr 44/2001 uprawnia bądź zobowiązuje sąd państwa członkowskiego do odmowy uznania i wykonania orzeczenia wydanego przez sądy innego państwa członkowskiego, dotyczącego nieruchomości gruntowej położonej na obszarze tego drugiego państwa członkowskiego, nad którym rząd tego państwa członkowskiego nie sprawuje rzeczywistej kontroli? W szczególności, czy takie orzeczenie jest niezgodne z art. 22 rozporządzenia nr 44/2001?

3. Czy orzeczenie wydane przez sąd państwa członkowskiego mający siedzibę na obszarze tego państwa, nad którym rząd tego państwa sprawuje rzeczywistą kontrolę, dotyczące nieruchomości gruntowej położonej w tym państwie, na

obszarze, nad którym rząd tego państwa nie sprawuje rzeczywistej kontroli, może być przedmiotem odmowy uznania i wykonania na podstawie art. 34 ust. 1 rozporządzenia nr 44/2001 na tej podstawie, że ze względów praktycznych orzeczenie to nie może zostać wykonane tam, gdzie nieruchomości jest położona, mimo iż orzeczenie to jest wykonalne na obszarze kontrolowanym przez rząd tego państwa członkowskiego?

pozwany ten może sprzeciwiać się wykonaniu pierwotnego wyroku zaocznego lub wyroku wydanego w przedmiocie sprzeciwu od tego wyroku na podstawie art. 34 ust. 2 rozporządzenia nr 44/2001, ze względu na okoliczność, że nie doręczono mu dokumentu wszczynającego postępowanie w czasie i w i w sposób umożliwiający mu przygotowanie obrony przed wydaniem pierwotnego wyroku zaocznego? Czy sytuacja ta wyglądałaby inaczej, gdyby przedmiotem rozprawy była jedynie analiza zarzutów podniesionych przez pozwanego przeciwko żądaniom pozwu?

4. Czy w sytuacji, gdy:

— przeciwko pozwanemu wydany został wyrok zaoczny;

— pozwany wszczął następnie przed sądem pochodzenia postępowanie w przedmiocie zaskarżenia wyroku zaocznego; lecz

— środek zaskarżenia został oddalony po przeprowadzeniu pełnej i sprawiedliwej rozprawy, w oparciu o uzasadnienie, że pozwany nie przedstawił żadnych przekonujących zarzutów (co w świetle prawa krajowego jest konieczne, aby wyrok mógł zostać uchylony);

5. Jakie okoliczności są istotne dla oceny, czy spełniona została przesłanka określona w art. 34 ust. 2 rozporządzenia nr 44/2001, tj. czy pozwanemu *„doręczono dokument wszczynający postępowanie lub dokument równorzędny w czasie i w sposób umożliwiający mu przygotowanie obrony”*? W szczególności:

a) czy w sytuacji, gdy pozwany rzeczywiście powziął wiedzę o dokumencie, znaczenie mają działania (lub zaniechania) pozwanego lub jego prawników, które miały miejsce po doręczeniu?

b) czy miałyby znaczenie, a jeżeli tak to jakie, określone zachowania pozwanego lub jego prawników lub napotkane przez nich trudności?

- c) czy ma jakieś znaczenie okoliczność, że prawnik pozwanego mógł zgłosić uczestnictwo w postępowaniu przed wydaniem wyroku zaocznego?

zastosowania rozporządzenia nr 44/2001 a obszarem odniesienia dla postępowań lub orzeczeń, których dotyczy uregulowanie rozporządzenia.

23. W postępowaniu przed Trybunałem M. Apostolides, małżeństwo Orams, rządy grecki, polski i cypryjski oraz Komisja Wspólnot Europejskich przedstawili swoje uwagi.

IV — Ocena prawna

A — Pytanie pierwsze

24. W swoim pytaniu pierwszym Court of Appeal zmierza do ustalenia, czy zawieszenie stosowania *acquis communautaire* na północnym obszarze Cypru na mocy art. 1 ust. 1 protokołu nr 10 stoi na przeszkodzie uznaniu i wykonaniu na podstawie rozporządzenia nr 44/2001 wyroku dotyczącego roszczeń wynikających z prawa własności nieruchomości gruntowej położonej na tym obszarze.

25. W celu udzielenia odpowiedzi na to pytanie należy na wstępie wskazać na różnicę pomiędzy terytorialnym zakresem

26. Terytorialny zakres zastosowania prawa wspólnotowego odpowiada zgodnie z art. 299 WE terytorium państw członkowskich z wyłączeniem określonych w tym przepisie obszarów. Przepisy tytułu IV części trzeciej WE dotyczące przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości stosuje się do Zjednoczonego Królestwa, Irlandii i Danii jedynie zgodnie z art. 69 WE w związku z wymienionymi tam protokołami. Zjednoczone Królestwo i Irlandia zdecydowały się na tej podstawie na stosowanie rozporządzenia nr 44/2001, Dania natomiast nie⁶. Rozporządzenie obowiązuje zatem w Zjednoczonym Królestwie oraz — z zastrzeżeniem postanowień protokołu nr 10 — w Republice Cypru.

27. Rozporządzenie nr 44/2001 reguluje z jednej strony jurysdykcję w ramach swojego terytorialnego zakresu zastosowania, z drugiej zaś strony uznawanie i wykonywanie orzeczeń tych sądów w innym państwie członkowskim niż to, w którym orzeczenie zostało wydane. Rozporządzenie nie zawiera natomiast przepisów dotyczących uznawania i wykonywania we Wspólnocie orzeczeń sądowych pochodzących z państw trzecich, ani uznawania i wykonywania orzeczeń sądów

6 — Zobacz art. 1 ust. 3 rozporządzenia nr 44/2001 i jego motywy (20) i (21).

państw członkowskich—w państwach trzecich.

28. Od terytorialnego zakresu zastosowania rozporządzenia nr 44/2001 należy odróżnić jego obszar odniesienia, a więc obszar, do którego mogą się odnosić orzeczenia sądu państwa członkowskiego uznawane lub wykonywane zgodnie z rozporządzeniem. Obszar odniesienia wykracza poza zakres zastosowania i rozciąga się także na państwa trzecie. Rozporządzenie stosuje się zatem również w sporach wykazujących związek z państwem trzecim.

29. Trybunał potwierdził to w wyroku w sprawie Owusu⁷ oraz w opinii w sprawie konwencji z Lugano⁸. Zgodnie z nimi [element obcy], istotny dla stosowania rozporządzenia, może również wynikać z położenia miejsca wystąpienia spornego zdarzenia w państwie trzecim.⁹ Rozporządzenie ma bowiem na celu zniesienie przeszkód w funkcjonowaniu rynku wewnętrznego, które mogą wynikać z różnic w uregulowaniach krajowych w dziedzinie międzynarodowej jurysdykcji sądowej, a także uznawania i wykonywania zagranicznych orzeczeń sądowych. Zgodnie z poglądem Trybunału na rynek wewnętrzny niekorzystnie wpływają także te różnice, które dotyczą orzeczeń wykazujących związek tylko z jednym państwem trzecim¹⁰.

30. Należy obecnie wyjaśnić, jaki skutek wywiera protokół nr 10 w odniesieniu do zakresu zastosowania i obszaru odniesienia rozporządzenia nr 44/2001.

31. Dla stron bezsporne jest, że przewidziane w art. 1 ust. 1 protokołu zawieszenie stosowania *acquis communautaire* na obszarach Republiki Cypru, nad którymi rząd Republiki Cypru nie sprawuje rzeczywistej kontroli, ogranicza terytorialny zakres zastosowania rozporządzenia nr 44/2001. Co za tym idzie uznanie i wykonanie orzeczenia sądu państwa członkowskiego na północnym obszarze Cypru nie może zostać oparte na rozporządzeniu. Tym bardziej nie wydaje się możliwe uznanie czy wykonanie zgodnie z rozporządzeniem orzeczenia sądu położonego w tej części Cypru—w innym państwie członkowskim.

32. Court of Appeal nie zajmuje się jednak żadnym z tych przypadków. Ma on bowiem rozstrzygnąć w przedmiocie wniosku o wykonanie w Zjednoczonym Królestwie wyroku sądu położonego na obszarze kontrolowanym przez rząd Republiki Cypru. Ograniczenie terytorialnego zakresu zastosowania rozporządzenia nr 44/2001 przez protokół nr 10 nie ma zatem wpływu na niniejszą sprawę.

33. Jedynie małżeństwo Orams reprezentuje pogląd, że protokół stoi na przeszkodzie także zastosowaniu rozporządzenia do wyroków wydanych w ramach jego terytorialnego

7 — Wyrok z dnia 1 marca 2005 r. w sprawie C-281/02 Owusu, Zb. Orz. s. I-1383, pkt 29.

8 — Opinia nr 1/03 z dnia 7 lutego 2006 r., Zb.Orz. s. I-1145, pkt 143.

9 — Wyrok w sprawie Owusu, przywołany w przypisie 7, pkt 26 oraz opinia nr 1/03, przywołana w przypisie 8, pkt 145.

10 — Wyrok w sprawie Owusu, przywołany w przypisie nr 7, pkt 34.

zakresu stosowania, które mają tam również zostać uznane i wykonane, jednak dotyczą stosunku prawnego wykazującego związek z obszarem niekontrolowanym przez rząd Republiki Cypru.

wspólnotowego, lecz rozporządzenia nr 44/2001, stwierdzenie to można do niego odpowiednio zastosować. Traktaty akcesyjne (włączając protokoły) stoją wprawdzie w hierarchii norm wyżej od prawa wtórnego, jednak ostatecznie rozporządzenie to służy osiągnięciu celów samego traktatu¹².

34. Jak podnoszą inni uczestnicy postępowania, już brzmienie art. 1 ust. 1 protokołu przemawia przeciwko takiemu rozumieniu. Mowa jest tam bowiem o zawieszeniu stosowania *acquis communautaire* na tych obszarach, a nie w odniesieniu do tych obszarów.

35. Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem przepisy traktatu akcesyjnego, zezwalające na wyjątki i odstępstwa od przepisów traktatu, należy ponadto, biorąc pod uwagę odpowiednie przepisy traktatu, interpretować wąsko oraz ograniczać do tego, co niezbędne¹¹.

37. I tak art. 65 [WE], na którym oparte zostało rozporządzenie nr 44/2001, upoważnia wyraźnie do wydania środków zmierzających do poprawy i uproszczenia uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach cywilnych i handlowych, w tym decyzji pozasądowych, w zakresie niezbędnym do zapewnienia należytego funkcjonowania rynku wewnętrznego. W rzeczywistości jasne rozgraniczenie jurysdykcji we Wspólnocie, a także uznawanie i wykonywanie orzeczeń wspiera wykonywanie swobód podstawowych. Ułatwia bowiem dochodzenie roszczeń związanych z transgranicznymi dostawami towarów, świadczeniem usług czy transferem kapitału, a także wykonywaniem swobody przepływu osób.

36. Nawet jeśli zawieszenie stosowania *acquis communautaire* w niniejszej sprawie nie dotyczy bezpośrednio pierwotnego prawa

38. W konsekwencji protokołów nr 10 należy interpretować w taki sposób, że zawieszenie stosowania rozporządzenia nr 44/2001 ograniczone jest do tego, co niezbędne. Należy przy tym wziąć pod uwagę w szczególności sens i cel protokołu.

11 — Zobacz wyroki z dnia 29 marca 1979 r. w sprawie 231/78 Komisja przeciwko Zjednoczonemu Królestwu, Rec. s. 1447, pkt 13, z dnia 25 lutego 1988 r. w sprawach połączonych 194/85 i 241/85 Komisja przeciwko Grecji, Rec. s. 1037, pkt 19-21, z dnia 14 grudnia 1989 r. w sprawie C-3/87 Agegate, Rec. s. 4459, pkt 39, oraz z dnia 3 grudnia 1998 r. w sprawie C-233/97 KappAhl, Rec. s. I-8069, pkt 18.

12 — Zobacz motyw (2) rozporządzenia nr 44/2001, który wskazuje na związek z utworzeniem rynku wewnętrznego.

39. Według zgodnego poglądu uczestników zawieszenie stosowania *acquis communautaire* ma na celu umożliwienie Republice Cypru przystąpienia do UE pomimo, iż negocjacje w sprawie ponownego połączenia [dwóch części wyspy] nie mogły zostać wcześniej pomyślnie zakończone. Należy uniknąć sytuacji, w której Republika Cypru jako państwo członkowskie naruszałaby prawo wspólnotowe, skoro w rzeczywistości nie jest ona w stanie stosować przepisów *acquis communautaire* na całym terytorium państwa.

40. Jak wskazuje w szczególności Komisja, nie wszystkie uregulowania prawa wspólnotowego powinny jednak zostać wyłączone w odniesieniu do obszarów kontrolowanych przez wspólnotę turecko-cypryjską. Zgodnie z art. 3 ust. 1 protokołu zawieszenie stosowania *acquis communautaire* nie stoi bowiem na przeszkodzie środkom mającym na celu wspieranie rozwoju gospodarczego tych obszarów¹³. Ponadto przyjęte na podstawie art. 2 protokołu rozporządzenie Rady (WE) nr 866/2004 uregulowało przepływ osób i towarów pomiędzy poszczególnymi obszarami poprzez rozporządzenie Rady (WE) nr 866/2004¹⁴.

41. Uregulowania te nie są sprzeczne z celem protokołu polegającym na umożliwieniu

Republice Cypru przystąpienia do Unii pomimo ograniczonej rzeczywistej kontroli nad jej terytorium, lecz wspierają połączenie obu części kraju.

42. Wymieniony cel protokołu nie wymaga również w niniejszej sytuacji zawieszenia stosowania rozporządzenia nr 44/2001. Uznawanie i wykonywanie orzeczeń Sądu Okręgowego w Nikozji w Zjednoczonym Królestwie nie powoduje powstania w szczególności niemożliwych do wypełnienia zobowiązań Republiki Cypru w odniesieniu do Cypru Północnego, które powodowałyby naruszenie przez nią prawa wspólnotowego. Konieczne jest raczej jedynie podjęcie działania przez sądy w Zjednoczonym Królestwie.

43. Małżeństwo Orams wskazuje jednak na dalszy cel protokołu, polegający na skoordynowaniu obszernego uregulowania problemu Cypru z odpowiednimi rezolucjami Rady Bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych¹⁵, który znajduje wyraz w szczególności w jego motywie pierwszym. Sporny wyrok Sądu Okręgowego w Nikozji uprzedza wszechstronne rozwiązanie kwestii własności. Jego uznanie i wykonanie jest zatem sprzeczne z celami protokołu i odpowiednimi rezolucjami Organizacji Narodów Zjednoczonych.

13 — Do osiągnięcia tego celu zmierza rozporządzenie Rady (WE) nr 389/2006 z dnia 27 lutego 2006 r. ustanawiające instrument wsparcia finansowego w celu stymulowania rozwoju gospodarczego tureckiej wspólnoty cypryjskiej i zmieniające rozporządzenie (WE) nr 2667/2000 w sprawie Europejskiej Agencji Odbudowy (Dz.U. L 65, s. 5).

14 — Rozporządzenie Rady (WE) nr 866/2004 z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie systemu na podstawie art. 2 Protokołu 10 do Aktu Przystąpienia (Dz.U. L 161, s. 128, sprostowanie w Dz.U. 2004, L 206, s. 51).

15 — Rezolucje Rady Bezpieczeństwa dotyczące Cypru zamieszczone są na stronie internetowej Sił Pokojowych Organizacji Narodów Zjednoczonych na Cyprze (UNFICYP): www.unficypr.org/nqcontent.cfm?a_id=1636.

44. Zarzut ten nie może jednak prowadzić do tego, że rozporządzenie nr 44/2001 nie byłoby co do zasady stosowane, jeśli orzeczenia sądu państwa członkowskiego wykazują związek z północnym obszarem Cypru.

może mieć znaczenie uznawanie i wykonywanie wyroków sądów Republiki Cypru w innych państwach członkowskich, a także stosowanie uregulowań rozporządzenia dotyczących jurysdykcji również wobec stron mających siedzibę w części północnej.

45. Co prawda Rada Bezpieczeństwa istotnie nawoływała wielokrotnie do zapewnienia pokoju na Cyprze i integralności terytorialnej kraju. W tym kontekście wspólnota państw została również wezwana do tego, aby zaniechać wszystkiego, co zaostrzyłoby konflikt¹⁶. Nie można jednak z tych ogólnych apeli wyprowadzić obowiązku nieuznawania wyroków sądów grecko-cyprijskich, które dotyczą roszczeń wynikających z prawa własności nieruchomości położonej na obszarze turecko-cyprijskim.

47. Pomiędzy stronami sporne jest odpowiednio także, czy uznanie i wykonanie spornego w niniejszej sprawie wyroku jest szkodliwe czy pożyteczne dla ostatecznego uregulowania kwestii własności. M. Apostolides wskazuje bowiem, że sprzedaż wywłaszczonych nieruchomości w TRPC obywatelom innych państw członkowskich utrudnia ich zwrot w drodze późniejszego ugodowego rozwiązania. Gdyby osoby w jego położeniu mogły dochodzić swoich roszczeń wynikających z prawa własności tych nieruchomości w innych państwach członkowskich, odstrąszyłoby to potencjalnych nabywców.

46. Nie jest przy tym jasne, że stosowanie rozporządzenia zaostrza w ogóle konflikt cyprijski. Może ono równie dobrze zadziałać przeciwnie i wspomagać normalizację stosunków gospodarczych. Właśnie w odniesieniu do otwarcia linii dzielącej obie części Cypru dla przepływu towarów i osób¹⁷ wyobrażalne są złożone stosunki prawne, w których

48. W tym miejscu nie jest konieczne ostateczne rozstrzygnięcie w przedmiocie kwestii, jakie skutki wywiera zawieszenie stosowania rozporządzenia w przypadkach wykazujących związek z Cyprzem Północnym na proces polityczny zmierzający do rozwiązania konfliktu. Stosowanie rozporządzenia nie może mianowicie być uzależnione od tego rodzaju złożonych rozważań politycznych.

16 — Zobacz m.in. rezolucje 353 (1974) z dnia 20 lipca 1974 r., 541 (1983) z dnia 18 listopada 1983 r. oraz 1251 (1999), z dnia 29 czerwca 1999 r.

17 — Zobacz w przedmiocie rozwoju przepływu osób i towarów sprawozdanie Komisji z dnia 27 sierpnia 2008 r. — Raport roczny w sprawie wykonania rozporządzenia Rady (WE) nr 866/2004 z dnia 29 kwietnia 2004 r. oraz sytuacji wynikającej z jego stosowania, COM(2008) 529 wersja ostateczna.

Byłoby to niezgodne z zasadą pewności prawa, której przestrzeganie należy do celów rozporządzenia¹⁸. Przepisy rozporządzenia dotyczące jurysdykcji muszą zatem umożliwiać określenie w sposób jasno przewidywalny właściwego sądu¹⁹. Ponadto skarżący w sporze zawisłym przed sądem państwa członkowskiego musi być w stanie z wystarczającą pewnością przewidzieć, czy wyrok kończący postępowanie jest wykonalny na podstawie rozporządzenia w innym państwie członkowskim, o ile nie występują przewidziane w rozporządzeniu podstawy odmowy.

w wyniku zajęcia Północnego Cypru są bezskuteczne i nie podważają praw własności osób wypędzonych²¹. Odmowa dostępu i korzystania z własności narusza zatem art. 1 ust. 1 protokołu dodatkowego do EKPC oraz prawo do nienaruszalności mieszkania (art. 8 ust. 1 EKPC), o ile zainteresowani mają mieszkanie na danej nieruchomości²². ETPC uznał co prawda niedawno, że utworzona w międzyczasie przez TRPC komisja ds. własności spełnia co do zasady wymogi EKPC; przyznał on jednak skarżącej w odnośnym postępowaniu odszkodowanie za naruszenie jej praw wynikających z EKPC²³.

49. M. Apostolides idzie nawet dalej. Uważa on, że stosowanie rozporządzenia nr 44/2001 jest wymagane, aby uczynić zadość wymogom wyroku Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (ETPC) w sprawie Loizidou²⁰.

50. W tym i dalszych wyrokach ETPC stwierdził, że wyłączenia przeprowadzone

51. W tej kwestii należy w pierwszej kolejności stwierdzić, że żadne z przywołanych orzeczeń nie dotyczyło sprawy samego M. Apostolidesa. Co za tym idzie nie istnieje żadne ustalenie ETPC dotyczące jego konkretnych roszczeń wynikających z prawa własności, które należałoby wziąć bezpośrednio pod uwagę.

18 — I tak co do konwencji brukselskiej: wyroki z dnia 28 września 1999 r. w sprawie C-440/97 GIE Groupe Concorde i in., Rec. s. I-6307, pkt 23, z dnia 19 lutego 2002 r. w sprawie C-256/00 Besix, Rec. s. I-1699, pkt 24, oraz wyrok w sprawie Owusu, przywołany w przypisie 7, pkt 38; co do rozporządzenia nr 44/2001: wyrok z dnia 22 maja 2008 r. w sprawie C-462/06 Glaxosmithkline i Laboratoires Glaxosmithkline, Zb.Orz. s. I-3965, pkt 33.

19 — Zobacz w tym znaczeniu motyw (11) rozporządzenia nr 44/2001 oraz wyrok w sprawie Glaxosmithkline i Laboratoires Glaxosmithkline, przywołany w przypisie 18, pkt 33, a także co do konwencji brukselskiej wyrok w sprawie Owusu, przywołany w przypisie 7, pkt 39 i 40.

20 — Wyrok ETPC z dnia 18 grudnia 1996 r. w sprawie Loizidou przeciwko Turcji, Recueil des arrêts et décisions 1996-VI.

21 — Wyrok ETPC w sprawie Loizidou, przywołany w przypisie 20, § 46. Zobacz również wyrok ETPC z dnia 10 maja 2001 r. w sprawie Cypr przeciwko Turcji, nr 25781/94, CEDH 2001-IV.

22 — Wyroki ETPC w sprawie Loizidou, przywołany w przypisie 20, § 64) oraz w sprawie Xenides-Arestis II, przywołany w przypisie 3: naruszenie art. 1 ust. 1 protokołu dodatkowego i naruszenie art. 8 ust. 1 EKPC (prawo do nienaruszalności mieszkania) z dalszymi odesłaniami.

23 — Wyrok ETPC z dnia 7 grudnia 2006 r. w sprawie Xenides-Arestis przeciwko Turcji, nr 46347/99, §§ 37 i 42 — wyrok w sprawie Xenides-Arestis III. ETPC zobowiązał pozwanych do wydania ogólnej regulacji dotyczącej odszkodowań spełniającej wymogi konwencji (wyrok w sprawie Xenides-Arestis II, przywołany w przypisie 3, § 40); zob. również postanowienie z dnia 14 marca 2005 r. w sprawie Xenides-Arestis przeciwko Turcji i dotyczące dopuszczalności.

52. Należy w każdym razie rozważyć, czy ustanowione w art. 6 ust. 1 EKPC prawo do sprawiedliwego procesu i skutecznej ochrony prawnej wymaga wręcz, aby orzeczenie Sądu Okręgowego w Nikozji, dotyczące bezpośrednio roszczeń M. Apostolidesa, zostało wykonane²⁴. Jednak ETPC uznał dotychczas odnośne prawo — jak się wydaje — jedynie w odniesieniu do wykonania w samym państwie wydania orzeczenia²⁵. Nie ma potrzeby rozstrzygania w tym miejscu, czy art. 6 ust. 1 EKPC zobowiązuje również do uznawania i wykonywania zagranicznych orzeczeń, ponieważ z przedstawionych powodów rozporządzenie nr 44/2001 znajduje tak czy inaczej zastosowanie i przyznaje odpowiednie roszczenie. W każdym razie art. 6 ust. 1 EKPC nie doprowadziłby również do innego rezultatu niż słuszne i zgodne z prawami człowieka zastosowanie rozporządzenia.

53. W konsekwencji na pytanie pierwsze należy odpowiedzieć:

Przewidziane w art. 1 ust. 1 dziesiątego protokołu do traktatu akcesyjnego z 2003 r. zawieszenie stosowania *acquis communau-*

taire na obszarach Republiki Cypru, nad którymi rząd Republiki Cypru nie sprawuje rzeczywistej kontroli nie wyklucza uznania i wykonania na podstawie rozporządzenia nr 44/2001 orzeczenia sądu Republiki Cypru wykazującego związek z obszarem niekontrolowanym przez jej rząd, przez sąd innego państwa członkowskiego.

B — W przedmiocie pytań od drugiego do piątego

54. W pytaniach od drugiego do piątego Court of Appeal wnosi o wykładnię art. 35 ust. 1 i art. 34 pkt 1 i 2 rozporządzenia nr 44/2001 w odniesieniu do ewentualnych przeszkód w uznaniu lub wykonaniu [orzeczenia] w rozumieniu tych przepisów. Zanim będzie można udzielić odpowiedzi na te pytania, należy wyjaśnić, czy niniejsza sprawa jest objęta zakresem zastosowania rozporządzenia. Komisja wyraziła bowiem wątpliwość, czy w niniejszym przypadku chodzi o sprawę cywilną lub handlową w rozumieniu art. 1 ust. 1 rozporządzenia.

1. Uwaga wstępna w przedmiocie zakresu zastosowania rozporządzenia

55. Komisja przyznaje wprawdzie, że w przypadku sporu pomiędzy M. Apostolidesem i małżeństwem Orams chodzi o spór pomiędzy osobami, będącymi podmiotami

24 — Zobacz w tym względzie F. Matscher „Grundfragen der Anerkennung und Vollstreckung ausländischer Entscheidungen in Zivilsachen”, w: *Zeitschrift für Zivilprozess (ZZP)* 1990, s. 294, 318; F. Matscher „Die indirekte Wirkung des Art. 6 EMRK bei der Anerkennung und Vollstreckung ausländischer Entscheidungen”, in *Festschrift für Helmut Kollhossner*, 2004, s. 427, 444 i nast.; R. Geimer, *Menschenrechte im internationalen Zivilverfahrensrecht*, w: *Aktuelle Probleme des Menschenrechtsschutzes, Berichte der deutschen Gesellschaft für Völkerrecht*, zeszyt 33, Heidelberg 1994, s. 219 i nast.

25 — Zobacz wyroki ETPC z dnia 19 marca 1997 r. w sprawie *Hornsby przeciwko Grecji*, nr 18357/91, *Recueil des arrêts et décisions* 1997-II, § 40, oraz z dnia 7 maja 2002 r. w sprawie *Burdov przeciwko Rosji*, nr 59498/00, *ECHR* 2002-III, § 34.

prawa prywatnego. Uważa ona jednak, że należy go rozważać w szerszym kontekście oraz wziąć pod uwagę, że spory dotyczące nieruchomości wypędzonych greckich Cypryckich wywodzących się z wojskowej okupacji Północnego Cypru.

56. Pozostawienie rozstrzygnięcia indywidualnych sporów dotyczących prawa własności będących następstwem konfliktów zbrojnych specjalnym instytucjom odpowiada praktyce międzynarodowej, tak jak przewidywał to plan Annana w sprawie ponownego połączenia Cypru. Po jego fiasku TRPC przyjęła odpowiadające wymogom EKPC²⁶ uregulowania w sprawie wyjaśnienia kwestii roszczeń odszkodowawczych i powołała komisję ds. praw własności. Objęte przez nie roszczenia o zwrot własności oraz odszkodowanie za uniemożliwienie korzystania z niej miały charakter publicznoprawny.

57. Przy stosowaniu rozporządzenia nr 44/2001 należałoby zdaniem Komisji wziąć pod uwagę, że otwarta jest alternatywna droga prawna, zgodna z EKPC. Artykuł 71 ust. 1 rozporządzenia pozostawia nienaruszone konwencje, które w sprawach szczególnych regulują jurysdykcję, uznawanie lub wykonywanie orzeczeń. Reżim odszkodowawczy ustanowiony pod nadzorem ETPC mógłby być uważany za taką konwencję.

58. W tej kwestii należy na wstępie przypomnieć, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem pojęcie „spraw cywilnych i handlo-

wych” należy traktować jako pojęcie autonomiczne prawa wspólnotowego, którego wykładni trzeba dokonywać w oparciu z jednej strony o cele i systematykę rozporządzenia nr 44/2001 względnie konwencji brukselskiej, a z drugiej o zasady ogólne wynikające z całokształtu systemów prawa krajowego²⁷.

59. Z zakresu zastosowania rozporządzenia są przy tym wyłączone spory prawne pomiędzy organem władzy a osobą prywatną w sytuacji, w której chodzi o wykonywanie uprawnień władczych przez ten organ²⁸. Sprawa Lechouritou²⁹, na którą powołuje się Komisja, dotyczyła skargi osoby prywatnej przeciwko Republice Federalnej Niemiec z powodu szkód spowodowanych przez popełnione przez Wehrmacht przestępstwa wojenne.

60. W niniejszej sprawie M. Apostolides nie podnosi roszczeń restytucyjnych czy odszkodowawczych przeciwko organom państwowym, lecz roszczenie cywilnoprawne o wydanie nieruchomości i dalsze roszczenia związane z udermionym korzystaniem z tej nieruchomości przeciwko małżeństwu Orams.

27 — Wyroki z dnia 14 października 1976 r. w sprawie 29/76 LTU, Rec. s. 1541, z dnia 16 grudnia 1980 r. w sprawie 814/79 Rüffer, Rec. s. 3807, pkt 7, z dnia 14 listopada 2002 r. w sprawie C-271/00 Baten, Rec. s. I-10489, pkt 28, z dnia 15 maja 2003 r. w sprawie C-266/01 Préservatrice foncière TIARD, Rec. s. I-4867, pkt 20, z dnia 18 maja 2006 r. w sprawie C-343/04 ČEZ, Zb.Orz. s. I-4557, pkt 22 oraz wyrok z dnia 15 lutego 2007 r. w sprawie C-292/05 Lechouritou i in., Zb.Orz. s. I-1519, pkt 29.

28 — Zobacz w przedmiocie konwencji brukselskiej wyrok z dnia 1 października 2002 r. w sprawie C-167/00 Henkel, Rec. s. I-8111, pkt 26.

29 — Przywołany w przypisie 27.

26 — Zobacz w tym względzie odesłania w przypisie 23.

61. Roszczenia te nie zmieniają swojego charakteru poprzez okoliczność, że M. Apostolides ma ewentualnie alternatywne albo dodatkowe roszczenia o charakterze publicznoprawnym przeciwko władzom TRPC. Z tego względu nie trzeba rozstrzygać, czy te alternatywne albo dodatkowe roszczenia rzeczywiście istniały już w momencie, kiedy M. Apostolides uzyskał przed Sądem Okręgowym w Nikozji wyrok, który ma być wykonany³⁰.

62. Trybunał orzekł wprawdzie, że okoliczność, iż powód działa w oparciu o żądanie, które ma swoje źródło w akcie władztwa publicznego, wystarczy, by uznać jego powództwo, bez względu na charakter postępowania, jakie w tym celu przyznaje mu prawo krajowe, za wyłączone z zakresu stosowania konwencji brukselskiej³¹. Można by w tym zakresie uważać, że naruszenie prawa własności ma swoje źródło w działaniach tureckiego wojska lub władz TRPC. Przywołane stwierdzenie Trybunału dotyczy w tym względzie jedynie sytuacji, gdy spór prawny toczy się pomiędzy organem władzy państwowej a osobą prywatną³².

63. W sytuacji, kiedy istnieje wiele stosunków — częściowo pomiędzy organem publicznym a osobą prawa prywatnego, częściowo wyłącznie pomiędzy osobami prawa prywatnego — należy rozważyć stosunek prawny między stronami sporu prawnego,

podstawę powództwa, a także sposoby jego wytoczenia³³. W sporze przed sądem krajowym skarżący, będący podmiotem prawa prywatnego, podnosi prywatnoprawne roszczenia przed sądem cywilnym przeciwko innym osobom, będącym podmiotami prawa prywatnego, tak że w świetle wszystkich okoliczności mających znaczenie wyraźnie chodzi o sprawę cywilną.

64. Prawdopodobnie byłoby możliwe wyłączenie tych cywilnoprawnych roszczeń za pośrednictwem krajowego albo prawnomiędzynarodowego uregulowania oraz wskazanie zainteresowanym jedynie roszczeń restytucyjnych i odszkodowawczych skierowanych przeciwko państwu. Mogłoby to spowodować, iż droga cywilnoprawna zostałaby zamknięta.

65. Republika Cypru nie skorzystała jednak najwyraźniej z tej możliwości. Nie istnieje dotąd również odpowiednie porozumienie międzynarodowe. W każdym razie Sąd Okręgowy w Nikozji i dalsze instancje nie wzięły w swoich wyrokach pod uwagę takiego wyłączenia roszczeń cywilnoprawnych lub drogi cywilnoprawnej. Nawet gdyby było to błędem co do prawa, Court of Appeal nie mógłby w ramach postępowania w sprawie wykonania wyroku badać co do zasady ani jurysdykcji Sądu Okręgowego w Nikozji (art. 34 ust. 3 rozporządzenia nr 44/2001), ani zgodności z prawem materialnym wyroku, który ma być uznany (art. 36 i 45 ust. 2 rozporządzenia).

30 — Odnosne uregulowania, które zdaniem ETPC spełniały zasadniczo wymogi EKPC, weszły w życie dopiero w dniu 22 grudnia 2005 r. i w dniu 30 marca 2006 r. (zob. wyrok w sprawie Xenides-Arestis III, przywołany w przypisie 23, § 11).

31 — Wyroki w sprawie Rüffer, przywołany w przypisie 27, pkt 15 oraz w sprawie Lechouritou, przywołany w przypisie 27, pkt 41.

32 — Zobacz wyrok w sprawie Rüffer, przywołany w przypisie 27, pkt 8.

33 — Zobacz wyroki w sprawie Baten, przywołany w przypisie 27, pkt 31, w sprawie Préservatrice foncière TIARD, przywołany w przypisie 27, pkt 23 oraz z dnia 5 lutego 2004 r. w sprawie C-265/02 Frahuil, Rec. s. I-1543, pkt 20.

66. Komisja jednak wydaje się uważać, że nastąpiło w pewnym sensie wyparcie roszczeń cywilnoprawnych poprzez prawo międzynarodowe, ponieważ TRPC przyjął — zasadniczo słuszne z punktu widzenia EKPC — uregulowanie dotyczące odszkodowania.

narodowym struktur państwowych mogą być uważane za skuteczne w celu uniknięcia niekorzystnych skutków dla zainteresowanej ludności³⁷. Zdecydowanie poza to wykraczałaby sytuacja, w której uregulowanie dotyczące odszkodowania skutecznie wyłączaoby dochodzenie roszczeń cywilnoprawnych na niekorzyść zainteresowanych i bez zgody Republiki Cypru³⁸.

67. Nie mogę się zgodzić z tym poglądem.

68. Z wyroku w sprawie Xenides-Arestis III³⁴, w którym ETPC stwierdził zgodność reżimu odszkodowawczego z EKPC, nie można w żadnym razie wnioskować, że uregulowanie to skutecznie wyklucza dochodzenie cywilnoprawnych roszczeń na podstawie prawa Republiki Cypru. Przeciwnie. ETPC odrzucił możliwość, jakoby skarżąca była zobowiązana do zwrócenia się w kwestii odszkodowania do komisji ds. prawa własności, i sam przyznał jej w to miejsce odszkodowanie³⁵.

70. Tezy Komisji, zgodnie z którą rozporządzenie nr 44/2001 ustępuje na mocy swojego art. 71 ust. 1 wobec przyjętego przez EKPC uregulowania dotyczącego odszkodowania, również nie można obronić.

69. Wątpliwe jest również, czy inny pogląd dałoby się obronić. ETPC sam bowiem odmówił jakiegokolwiek prawnej skuteczności wyłączeniom dokonany przez TRPC z powodu braku jego międzynarodowego uznania³⁶. Przyznał on jedynie, że określone uregulowania nieuznanych na forum między-

71. Przepis ten przewiduje, że rozporządzenie nie narusza „konwencji, których państwa członkowskie są stronami i które w sprawach szczególnych regulują jurysdykcję, uznawanie lub wykonywanie orzeczeń”.

34 — Przywołany w przypisie 23.

35 — Wyrok w sprawie Xenides-Arestis III, przywołany w przypisie 23, § 37.

36 — Zobacz odesłania w przypisie 21.

37 — Zobacz wyrok w sprawie Loizidou, przywołany w przypisie 20, § 45 oraz postanowienie w sprawie Xenides-Arestis I, przywołane w przypisie 23.

38 — Nie oznacza to jednak koniecznie, że poszkodowany może jednocześnie domagać się zwrotu nieruchomości na drodze cywilnoprawnej i wypłaty odszkodowania w związku z wyłączeniem. O ile możliwe są równoległe postępowania, świadczenia uzyskane w innym postępowaniu mogą być uwzględniane tak aby uniknąć bezpodstawnego wzbogacenia.

72. Uregulowanie dotyczące odszkodowania przyjęte przez TRPC, odnośne wyroki ETPC albo wręcz sama EKPC, ewidentnie nie są objęte zakresem tej definicji. EKPC jest wprawdzie konwencją, jednak nie zawiera ona szczególnych uregulowań dotyczących jurysdykcji, ani uznawania czy wykonywania orzeczeń w sprawach szczególnych, wchodzących w zakres stosowania rozporządzenia. Jednostronne uregulowania TRPC nie są konwencją. Zaś odnośne wyroki ETPC nie dotyczą uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach cywilnych.

73. Należy zatem stwierdzić, że orzeczenie, które ma być uznane w postępowaniu przed sądem krajowym dotyczy sprawy cywilnej w rozumieniu art. 1 ust. 1 rozporządzenia nr 44/2001, a co za tym idzie należy do zakresu jego zastosowania.

2. W przedmiocie pytania drugiego

74. Pytanie drugie zmierza do wyjaśnienia, czy art. 35 ust. 1 w związku z art. 22 pkt 1 rozporządzenia nr 44/2001 uprawnia albo zobowiązuje sąd państwa członkowskiego do odmowy uznania i wykonania orzeczenia wydanego przez sąd innego państwa członkowskiego w sytuacji, gdy orzeczenie to dotyczy nieruchomości położonej na obszarze tego innego państwa członkowskiego, nad

którym rząd tego państwa członkowskiego nie sprawuje rzeczystwej kontroli.

75. Przed udzieleniem odpowiedzi na to pytanie należy zauważyć, że z drugiego, szóstego, szesnastego i siedemnastego motywu rozporządzenia wynika, że ma ono na celu zapewnienie swobodnego przepływu orzeczeń pochodzących z państw członkowskich w sprawach cywilnych i handlowych poprzez uproszczenie formalności, mając na względzie ich szybkie i nieskomplikowane uznawanie i wykonywanie³⁹.

76. Stosownie do tego celu art. 33 ust. 1 rozporządzenia nr 44/2001 przewiduje, że orzeczenia wydane w jednym państwie członkowskim są uznawane w innych państwach członkowskich bez potrzeby przeprowadzania specjalnego postępowania. Odmówić uznania można jedynie w przypadkach wymienionych w art. 34 i 35.

77. Zgodnie z art. 38 ust. 1 rozporządzenia nr 44/2001 orzeczenia wydane w jednym państwie członkowskim i w tym państwie wykonalne będą wykonywane w innym państwie członkowskim, jeżeli ich wykonalność w nim zostanie stwierdzona na wniosek

39 — Wyrok z dnia 14 grudnia 2006 r. w sprawie C-283/05 ASML, Zb.Orz. s. I-12041, pkt 23.

uprawnionego. Artykuł 45 ust. 1 rozporządzenia uprawnia sąd rozpoznający środek zaskarżenia do odmowy stwierdzenia wykonalności również tylko z powodu jednej z przyczyn wymienionych w art. 34 i 35.

78. Artykuł 35 ust. 3 rozporządzenia ustanawia przy tym zasadę, że jurysdykcja sądu państwa pochodzenia orzeczenia nie może być przedmiotem ponownego badania. Wyjątek obowiązuje zgodnie z art. 35 ust. 1 w odniesieniu do naruszenia w określonych przypadkach jurysdykcji wyłącznej, między innymi uregulowanej w art. 22 pkt 1 rozporządzenia jurysdykcji sądu miejsca położenia nieruchomości.

79. Zgodnie z art. 22 pkt 1 w sprawach, których przedmiotem są prawa rzeczowe na nieruchomościach oraz najem lub dzierżawa nieruchomości — właściwe są — bez względu na miejsce zamieszkania — wyłącznie sądy państwa członkowskiego, w którym nieruchomość jest położona. Przepis ten zostałby naruszony w rozumieniu art. 35 ust. 1 w sytuacji, gdyby orzeczenie dotyczyło praw rzeczowych na nieruchomości położonej nie w państwie, w którym wydano orzeczenie, Republice Cypru, lecz w innym państwie członkowskim.

80. Jak słusznie wskazują M. Apostolides, rządy grecki i cypryjski, a także Komisja, z punktu widzenia prawa międzynarodowego Republika Cypru stanowi jedyne uznane państwo na wyspie Cypr⁴⁰. Jego terytorium państwowe obejmuje również północny obszar wyspy, na którym położona jest sporna nieruchomość.⁴¹ TRPC, która faktycznie kontroluje ten obszar, nie została uznana przez żadne inne państwo poza Turcją⁴². Z protokołu nr 10 wynika, że także państwa strony traktatu akcesyjnego uważały Cypr Północny za część terytorium państwowego Republiki Cypru, a zatem za część obszaru przystępującego. W innym razie nie byłoby potrzeby zawieszania stosowania *acquis communautaire* w tej części wyspy.

81. Orzeczenie, którego wykonalność ma stwierdzić sąd krajowy, dotyczy przynajmniej również⁴³ praw rzeczowych, mianowicie własności nieruchomości położonej w Repu-

40 — Zobacz wyrok w sprawie Anastasiou i in., przywołany w przypisie 2, pkt 40.

41 — Zobacz m.in. C. Tomuschat, *The Accession of Cyprus to the European Union*, w: P. Häberle/M. Morlock/V. Skouris (red.), *Festschrift D. Tsatsos*, Baden-Baden, 2003, s. 672, 676.

42 — Zobacz opinię rzecznika generalnego Gulmanna w sprawie Anastasiou, przywołaną w przypisie 2, pkt 12. Rada Bezpieczeństwa ONZ wyraźnie potępiła powołanie Republiki i wezwała do nieuznawania TRPC (zob. rezolucje nr 541 [1983] z dnia 18 listopada 1983 r. i nr 550 [1984] z dnia 11 maja 1984 r., do wglądu na stronie: www.unfcyp.org/nqcontent.cfm?a_id=1636). W oświadczeniach z dnia 16 listopada 1983 r. (Biuletyn Wspólnot Europejskich nr 11/1983, 2.4.1) oraz z dnia 27 marca 1984 r. (Biuletyn Wspólnot Europejskich nr 3/1984, 2.4.3) również ministrowie spraw zagranicznych państw członkowskich potępiли w ramach Europejskiej Współpracy Politycznej proklamację niepodległości. W przedmiocie problematyki uznania zobacz również S. Talmon, *Kollektive Nichtanerkennung illegaler Staaten*, s. 41 i nast.

43 — W zakresie, w jakim przyznane jest odszkodowanie za korzystanie, art. 22 pkt 1 mogłoby nie znaleźć zastosowania (zob. wyrok z dnia 9 czerwca 1994 r. w sprawie C-292/93 Lieber, Rec. s. I-2535, pkt 15).

blicie Cypru. Stosując językową wykładnię art. 22 ust. 1 rozporządzenia nr 44/2001 nie ma żadnych wątpliwości co do wyłącznej jurysdykcji sądów tego państwa członkowskiego.

82. Małżeństwo Orams uważa jednak, że sens i cel tego przepisu sprzeciwiają się takiemu wnioskowi.

83. Z utrwalonego orzecznictwa wynika, że zasadniczym powodem, dla którego wyłączna jurysdykcja została przyznana umawiającemu się państwu, na terytorium którego położona jest nieruchomość, jest okoliczność, iż sąd miejsca położenia nieruchomości jest szczególnie predestynowany do wydania rozstrzygnięcia w sprawie, której przedmiotem są prawa rzeczowe na nieruchomości⁴⁴. Odnosne spory powinny być bowiem co do zasady rozpatrywane zgodnie z przepisami prawnymi państwa, w którym nieruchomość jest położona. Wymagają one często ustalenia stanu faktycznego na miejscu. Co za tym idzie w interesie dobrej administracji wymiaru sprawiedliwości leży przyznanie jurysdykcji wyłącznej sądowi miejsca położenia nieruchomości ze względu na bliskość położenia⁴⁵.

44 — Zobacz w przedmiocie konwencji brukselskiej wyroki z dnia 14 grudnia 1977 r. w sprawie 73/77 Sanders, Rec. s. 2383, pkt 10/11, z dnia 10 stycznia 1990 r. w sprawie C-115/88 Reichert i Kockler, Rec. s. I-27, pkt 10, z dnia 13 października 2005 r. w sprawie C-73/04 Klein, Zb.Orz. s. I-8667, pkt 16, oraz z dnia 18 maja 2006 r. w sprawie C-343/04 ČEZ, Zb.Orz. s. I-4557, pkt 28. Podobnie sprawozdanie Jenarda w sprawie konwencji brukselskiej (Dz.U. 1979, C 59, s. 1, s. 35).

45 — Zobacz w szczególności wyrok w sprawie ČEZ, przywołany w przypisie 44, pkt 29.

84. Małżeństwo Orams wnioskuje z tego, że art. 22 pkt 1 rozporządzenia nr 44/2001 należy interpretować zwężająco i że nie stanowi on podstawy dla jurysdykcji sądów Republiki Cypru w sprawach mających związek z prawami na nieruchomości położonych w części północnej. Ze względu na brak rzeczywistej kontroli nad tym obszarem sądy Republiki Cypru nie mają w ich przekonaniu przewagi polegającej na szczególnej bliskości.

85. Nie ma ostatecznie potrzeby rozstrzygnięcia, czy pogląd ten, nieznajdujący żadnej podstawy w brzmieniu tego przepisu, jest słuszny. Artykuł 22 pkt 1 rozporządzenia nr 44/2001 byłby bowiem naruszony jedynie w sytuacji, gdyby zamiast sądów Republiki Cypru sądy innego państwa członkowskiego były właściwe ze względu na położenie rzeczy. Nie sposób wskazać, które państwo członkowskie miałyby to być. Pomijając sytuację prawnomiędzynarodową TRPC mogłaby w najlepszym przypadku zostać uznana za państwo trzecie. Skoro jednak art. 22 pkt 1 nie ustanawia bezpośrednio wyłącznej jurysdykcji sądów państwa trzeciego, przepis ten nie mógłby zostać naruszony nawet w takim przypadku.

86. W literaturze jest wprawdzie sporne, czy art. 22 pkt 1 ma na zasadzie rykoszetu skutek w postaci przyznania jurysdykcji państwom trzecim⁴⁶. Trybunał wydaje się jednak odrzucać taki skutek. Stwierdził on w opinii

46 — Zobacz w przedmiocie stanu dyskusji doktrynalnej Rauscher/Mankowski, *Europäisches Zivilprozessrecht*, wydanie 2., München, 2006, Artykuł 22 Brüssel I-VO, pkt 26; Layton/Mercer, *European Civil Practice*, wydanie 2., London, 2004, pkt 19.010.

w sprawie konwencji z Lugano, że wyłączna jurysdykcja miejsca położenia nieruchomości w państwie trzecim wyłącza jurysdykcję sądu miejsca zamieszkania pozwanego w państwie członkowskim na podstawie art. 2 rozporządzenia jedynie ze względu na to, że konwencja z Lugano zawiera artykuł brzmiący identycznie z art. 22 rozporządzenia; stosując jedynie rozporządzenie właściwy pozostałby sąd miejsca zamieszkania we Wspólnocie⁴⁷.

87. W każdym razie błędem byłoby przypisanie takiego skutku także art. 35 ust. 1 rozporządzenia nr 44/2001. Z art. 35 ust. 1 i 3 czytanych łącznie wynika bowiem, że odmowa uznania i wykonania ze względu na naruszenie zasad jurysdykcji jest dopuszczalna jedynie w wyjątkowych przypadkach. Zakres zastosowania art. 35 ust. 1 nie może zatem zostać rozszerzony w ten sposób, że także naruszenie jurysdykcji sądów państw trzecich, niebędących stronami konwencji z Lugano, stanowi podstawę odmowy uznania.

88. Jedynie dla pełności wyводу dodam, jakie konsekwencje miałyby sytuacja, w której TRPC — przeciwnie do prezentowanego tu poglądu — należałoby traktować analogicznie jak państwo trzecie. Nie istniałaby wtedy — w odniesieniu do sporów wykazujących związek z położoną tam nieruchomością — wyłączna jurysdykcja sądów Republiki Cypru na podstawie art. 22 ust. 1 rozporządzenia nr 44/2001. Znalazłaby w ten sposób zastosowanie ogólne zasady jurysdykcji. Zgodnie z art. 35 ust. 3 rozporządzenia dla uznania

i wykonania orzeczenia Sądu Okręgowego w Nikozji okoliczność, czy zgodnie z tymi zasadami rzeczywiście był on właściwy, czy też nie, nie miałyby znaczenia⁴⁸.

89. Na pytanie drugie należy zatem odpowiedzieć, że art. 35 ust. 1 w związku z art. 22 pkt 1 rozporządzenia nr 44/2001 nie uprawnia sądu państwa członkowskiego do odmowy uznania i wykonania orzeczenia wydanego przez sąd innego państwa członkowskiego w sytuacji, gdy orzeczenie to dotyczy nieruchomości położonej na obszarze tego innego państwa członkowskiego, nad którym rząd tego państwa członkowskiego nie sprawuje rzeczywistej kontroli.

3. W przedmiocie pytania trzeciego

90. Pytanie trzecie dotyczy wykładni klauzuli porządku publicznego w art. 34 pkt 1 rozporządzenia nr 44/2001. Sąd krajowy pyta, czy należy odmówić uznania i wykonania orzeczenia w oparciu o tę klauzulę, jeśli w praktyce orzeczenie to nie może zostać wykonane w samym państwie wydania orzeczenia, ponieważ dotyczy ono nieruchomości położonej na obszarze tego państwa, nad którym

⁴⁷ — Opinia 1/2003, przywołana w przypisie 8, pkt 153.

⁴⁸ — W grę wchodziłaby jednak jurysdykcja miejsca zamieszkania pozwanego na podstawie art. 2 ust. 1 rozporządzenia nr 44/2001. Zgodnie z art. 59 ust. 1 rozporządzenia to, w jakim zakresie dom letniskowy w Lapta może być uważany za dalsze miejsce zamieszkania obok miejsca zamieszkania w Zjednoczonym Królestwie, należy rozstrzygnąć w świetle *lex fori*. Ze względu na położenie miejsca zamieszkania na Północnym Cyprze występuje tu jednak podobna problematyka, co przy stosowaniu art. 22 pkt 1.

rząd tego państwa nie sprawuje rzeczywistej kontroli

91. Artykuł 34 pkt 1 rozporządzenia nr 44/2001 stanowi, że orzeczenia nie uznaje się, jeżeli uznanie byłoby oczywiście sprzeczne z porządkiem publicznym (*ordre public*) państwa członkowskiego, w którym wystąpiono o uznanie.

92. W mającym dla tej kwestii fundamentalne znaczenie wyroku w sprawie *Krombach*⁴⁹ Trybunał stwierdził, że art. 27 konwencji brukselskiej — przepis będący poprzednikiem art. 34 rozporządzenia nr 44/2001 — powinien być interpretowany [wąsko]. Przepis ten stanowi przeszkodę w realizacji jednego z podstawowych celów konwencji polegającym na utworzeniu autonomicznego i zupełnego systemu zapewniającego swobodę przepływu wyroków we Wspólnocie. Szczególnie klauzula porządku publicznego w art. 27 ust. 1 konwencji brukselskiej może zatem być powoływana jedynie w wyjątkowych przypadkach⁵⁰.

93. Trybunał wyprowadził z tego następujące wnioski⁵¹:

„Powoływanie się na klauzulę porządku publicznego zawartą w art. 27 pkt 1 konwencji jest dopuszczalne jedynie, w przypadku gdy uznanie lub wykonanie orzeczenia wydanego w innym umawiającym się państwie naruszałoby w sposób niedopuszczalny porządek prawny państwa wezwanego, ponieważ naruszałoby jedną z zasad podstawowych. Zakaz kontroli merytorycznej orzeczenia zagranicznego będzie zatem przestrzegany, jeżeli naruszenie będzie stanowić oczywiste naruszenie normy prawnej uważanej za zasadniczą dla porządku prawnego państwa wezwanego lub prawa uznanego za podstawowe w tym porządku prawnym”.

94. Trybunał stwierdził wreszcie, że o ile na mocy zastrzeżenia zawartego w art. 27 pkt 1 konwencji umawiające się państwa mają, co do zasady, swobodę określania wymogów swojego porządku publicznego zgodnie z własnymi koncepcjami krajowymi, o tyle wyznaczenie granic tego pojęcia następuje w drodze wykładni konwencji⁵². Chociaż do Trybunału nie należy ustalanie, jakie elementy obejmuje porządek publiczny umawiającego się państwa, należy do niego jednak kontrolowanie, w jakich granicach sąd umawiającego się państwa może powoływać się na to pojęcie, gdy odmawia uznania orzeczenia wydanego przez sąd innego umawiającego się państwa⁵³.

49 — Wyrok z dnia 28 marca 2000 r. w sprawie C-7/98 *Krombach*, Rec. s. I-1935, pkt 19 do 21. Zobacz także wyrok z dnia 11 maja 2000 r. w sprawie C-38/98 *Renault*, Rec. s. I-2973, pkt 26.

50 — Wyroki w sprawie *Krombach*, przytoczony w przypisie 49, pkt 21 i w sprawie *Renault*, przywołany w przypisie 49, pkt 26 z odesłaniem do wyroków z dnia 4 lutego 1988 r. w sprawie 145/86 *Hoffmann*, Rec. s. 645, pkt 21, oraz z dnia 10 października 1996 r. w sprawie C-78/95 *Hendrikman i Feyen*, Rec. s. 4943, pkt 23.

51 — Wyroki w sprawie *Krombach*, przywołany w przypisie 49, pkt 37 oraz w sprawie *Renault*, przywołany w przypisie 49, pkt 30.

52 — Wyroki w sprawie *Krombach*, przywołany w przypisie 49, pkt 22 oraz w sprawie *Renault*, przywołany w przypisie 49, pkt 27.

53 — Wyroki w sprawie *Krombach*, przywołany w przypisie 49, pkt 23 oraz w sprawie *Renault*, przywołany w przypisie 49, pkt 28.

95. W świetle tych stwierdzeń należy zbadać, czy brak faktycznej możliwości wykonania orzeczenia w państwie jego wydania może być uważany za oczywiste naruszenie porządku publicznego w rozumieniu art. 34 pkt 1 rozporządzenia nr 44/2001, które wyklucza uznanie i wykonanie w innym państwie członkowskim.

96. Jak słusznie podnoszą rząd grecki i Komisja, wykonalność orzeczenia w państwie jego wydania stanowi właśnie — zgodnie z art. 38 ust. 1 rozporządzenia nr 44/2001 — warunek stwierdzenia wykonalności przez sąd innego państwa członkowskiego. Orzeczenie nie powinno zatem wywoływać dalej idących skutków w państwie wykonania niż w państwie jego pochodzenia⁵⁴.

97. W wyroku w sprawie *Coursier*⁵⁵ Trybunał dokonał wykładni odpowiedniego fragmentu art. 31 konwencji brukselskiej w taki sposób, że pojęcie „wykonalny” obejmuje wyłącznie wykonalność zagranicznych orzeczeń pod względem formalnym, nie zaś warunki, pod którymi orzeczenia te mogą zostać wykonane w państwie pochodzenia. Orzeczenie nie jest formalnie wykonalne, jeśli został od niego wniesiony środek odwoławczy, lub jeśli jeszcze może zostać wniesiony, a orzeczenie nie zostało uznane za tymczasowo wykonalne.

98. Gdyby stwierdzenie wykonalności uzależnione było od faktycznych warunków wykonania orzeczenia w państwie pochodzenia, sprzeciwiałoby się to celowi rozporządzenia nr 44/2001 polegającemu na zapewnieniu nieskomplikowanego uznawania i wykonywania⁵⁶. Inaczej niż w przypadku wykonalności w znaczeniu formalnym, okoliczności czy i na jakich warunkach orzeczenie może faktycznie zostać wykonane w państwie pochodzenia nie można potwierdzić wyłącznie na podstawie zaświadczenia wydanego na mocy art. 54 rozporządzenia. Ponadto faktyczne przeszkody w wykonaniu nie zmieniają skutku prawnego wyroku.

99. Niniejszy przypadek sam w sobie ilustruje możliwe niewiadome, jakie niosłoby ze sobą oparcie się na faktycznej możliwości wykonania orzeczenia. Wprawdzie niektóre z roszczeń uznanych w wyroku nie są obecnie wykonalne, ponieważ Republika Cypru nie sprawuje faktycznej kontroli nad obszarem, na którym leży sporna nieruchomość. Natomiast roszczenia pieniężne mogłyby z łatwością zostać wykonane w kontrolowanej przez Republikę Cypru części wyspy, o ile małżeństwo *Orams* posiada tam majątek w postaci środków na kontach bankowych albo innych wierzytelności.

100. Skoro wykonalność zagranicznego orzeczenia w państwie pochodzenia jako warunek stwierdzenia wykonalności przez sądy innego

54 — Zobacz objaśnienia w sprawozdaniu Jenarda, przywołanym w przypisie 44, s. 47 i nast.

55 — Wyrok z dnia 29 kwietnia 1999 r. w sprawie C-267/97, Rec. s. I-2543, pkt 29.

56 — Zobacz w tym względzie powyżej pkt 75 tej opinii.

państwa członkowskiego uregulowana jest w sposób wyłączny w art. 38 ust. 1 rozporządzenia, ten sam warunek, w innym znaczeniu, nie może być stosowany w ramach klauzuli porządku publicznego. Na podstawie odnośnych rozważań także choćby art. 35 ust. 3 zdanie drugie rozporządzenia nr 44/2001 wyklucza wyraźnie sytuację, w której braki jurysdykcji, które nie mogą zostać zbadane na mocy art. 35, byłyby jednak brane pod uwagę jako naruszenie porządku publicznego zgodnie z art. 34 ust. 1.

101. Komisja, a bazując na tym także małżeństwo Orams, podnoszą kwestię, czy przeciwko wykonaniu nie mogą zostać powołane inne względy porządku publicznego. Uważają oni, że uznanie i wykonanie orzeczenia Sądu Okręgowego w Nikozji może sprzeciwiać się „międzynarodowemu porządkowi publicznemu”, ponieważ podważa ono starania międzynarodowej społeczności o rozwiązanie problemu Cypru.

102. W tej kwestii należy na wstępie stwierdzić, że sam sąd krajowy nie wziął pod rozważę takiego powodu odmowy uznania i wykonania w Zjednoczonym Królestwie. Zasadniczo Trybunał związany jest przedmiotem wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym, jaki sąd krajowy zawarł w swoim postanowieniu odsyłającym. Uczestnicy postępowania nie są co do zasady

uprawnieni do przedstawiania Trybunałowi dodatkowych pytań⁵⁷.

103. Dotyczy to w szczególności wykładni pojęcia porządku publicznego w rozumieniu art. 34 pkt 1 rozporządzenia nr 44/2001, ponieważ do państw członkowskich należy określenie wymogów swojego porządku publicznego zgodnie z własnymi koncepcjami krajowymi⁵⁸. Dochodzi do tego okoliczność, że rząd Zjednoczonego Królestwa nie brał udziału w niniejszym postępowaniu. Trybunałowi brakuje zatem wiarygodnych informacji co do tego, czy względy wskazane przez Komisję należy uważać za część porządku publicznego tego państwa członkowskiego.

104. Komisja opiera się jednak wyraźnie na *międzynarodowym* *ordre public*. Przyznaje ona wprawdzie, że art. 34 pkt 1 odnosi się jedynie do porządku publicznego państwa członkowskiego, w którym orzeczenie ma być uznane. Jednak jej zdaniem nic nie przemawia przeciwko temu, aby względy międzynarodowego porządku publicznego uznać jednocześnie za część krajowego porządku publicznego.

57 — Wyroki z dnia 9 grudnia 1965 r. w sprawie 44/65 Singer, Rec. s. 1267, 1275, z dnia 17 września 1998 r. w sprawie C-412/96 Kainuun Liikenne i Pohjolan Liikenne, Rec. s. I-5141, pkt 23, z dnia 12 sierpnia 2008 r. w sprawie C-296/08 PPU Santesteban Goicoechea, Zb.Orz. s. I-6307, pkt 46, oraz z dnia 9 października 2008 r. w sprawie C-404/07 Katz, Zb.Orz. s. I-7607, pkt 37.

58 — Zobacz powyżej, pkt 94 tej opinii oraz odesłania w pkt 52.

105. Na wypadek, gdyby Trybunał uznał za właściwe rozwinąć tę kwestię pomimo, że nie stanowi ona przedmiotu wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym, zajmuję w tej sprawie następujące stanowisko.

106. W wyroku w sprawie Krombach Trybunał uznał za swoje zadanie kontrolowanie, w jakich granicach sąd umawiającego się państwa konwencji brukselskiej może powoływać się na pojęcie porządku publicznego, gdy odmawia uznania orzeczenia wydanego przez sąd innego umawiającego się państwa⁵⁹. Skoro prawa podstawowe, które znalazły wyraz w EKPC, stanowią integralną część ogólnych zasad prawa, doszedł on do wniosku, że sąd państwa członkowskiego uprawniony jest do odmowy uznania zagranicznego wyroku wydanego z oczywistym naruszeniem praw podstawowych⁶⁰.

107. W ten sposób Trybunał rzeczywiście ustanowił związek pomiędzy chronionymi na płaszczyźnie międzynarodowej przez EKPC prawami podstawowymi, a krajowym porządkiem publicznym. Odmowa uznania zagranicznego wyroku pozostaje zgodna z art. 34 pkt 1 rozporządzenia nr 44/2001 w każdym razie w sytuacji, gdy wymogi krajowego porządku publicznego służą zaradzeniu oczywistemu naruszeniu praw podstawowych ustanowionych w EKPC.

59 — Wyrok w sprawie Krombach, przywołany w przypisie 49; pkt 23.

60 — Wyrok w sprawie Krombach, przywołany w przypisie 49; pkt 25-27 i 38-40.

108. Nie zostało jeszcze w sposób wyczerpujący wyjaśnione, czy sądy są nie tylko uprawnione, ale nawet zobowiązane do odmowy wykonania zagranicznego wyroku, który w oczywisty sposób narusza wspólnotowe prawa podstawowe. Przemawia za tym okoliczność, że zgodnie z utrwalonym orzecnictwem sądy krajowe są związane prawami podstawowymi przy rozstrzyganiu spraw objętych zakresem stosowania prawa wspólnotowego⁶¹.

109. W niniejszym przypadku Komisja nie twierdzi jednak, że wyrok, który ma zostać wykonany, narusza prawa podstawowe. Chodzi jej raczej o wytyczne polityki międzynarodowej w odniesieniu do problemu Cypru. Wytyczne te uzyskały w znacznym zakresie charakter prawnie wiążący, o ile znalazły potwierdzenie w rezolucjach Rady Bezpieczeństwa ONZ⁶². Dotyczy to na przykład obowiązku państw zaniechania wszelkich działań, które zaostrzałyby konflikt cypryjski.

110. Zapewnienie pokoju i odbudowa terytorialnej integralności Cypru są z pewnością dobrami wyższymi. Budzi jednak poważne wątpliwości kwestia, czy można te cele uznać

61 — Zobacz wyroki z dnia 25 listopada 1986 r. w sprawach połączonych 201/85 i 202/85 Klensch i in., Rec. s. 3477, pkt 8 do 10, z dnia 13 lipca 1989 r. w sprawie 5/88 Wachauf, Rec. s. 2609, pkt 19, z dnia 18 czerwca 1991 r. w sprawie C-260/89 ERT, Rec. s. I-2925, pkt 42 i nast., z dnia 12 czerwca 2003 r. w sprawie C-112/00 Schmidberger, Rec. s. I-5659, pkt 75, oraz z dnia 11 lipca 2006 r. w sprawie C-13/05 Chacón Navas, Zb.Orz. s. I-6467, pkt 56. Zobacz w tym znaczeniu m. in. E. Jayme/C. Kohler, *Europäisches Kollisionsrecht 2000: Interlokales Privatrecht oder universelles Gemeinschaftsrecht?*, *Praxis des Internationalen Privat- und Verfahrensrechts — IPRax*, 2000, 454, 460.

62 — Zobacz powyżej pkt 45 tej opinii i odesłania w przypisie 16, a także moją opinię z dnia dzisiejszego w sprawie C-394/07 Gambazzi, niepublikowany w Zbiorze, pkt 43.

za „norm[ę] prawn[ą] uważan[ą] za zasadnicz[ą] dla porządku prawnego państwa wezwanego lub praw[o] uznan[ę] za podstawowe w tym porządku prawnym” w rozumieniu orzeczenia w sprawie Krombach⁶³.

111. Jak już wspomniałam, wytyczne i apele w rezolucjach Rady Bezpieczeństwa dotyczących Cypru są w każdym razie zbyt ogólne, aby wyprowadzić z nich konkretny obowiązek nieuznawania wyroków sądów Republiki Cypru, dotyczących praw własności na nieruchomości położonej w Północnym Cyprze. Niezależnie od tego nie jest również jasne, czy uznanie wyroku w niniejszym kontekście jest z korzyścią czy ze szkodą dla rozwiązania problemu Cypru oraz czy nie jest ono wręcz wymagane dla ochrony praw podstawowych M. Apostolidesa⁶⁴.

112. Na pytanie trzecie należy odpowiedzieć w taki sposób, że sąd państwa członkowskiego nie może odmówić uznania i wykonania orzeczenia powołując się na klauzulę porządku publicznego zawartą w art. 34 pkt 1 rozporządzenia nr 44/2001 ze względu na to, że orzeczenie to w państwie pochodzenia jest wprawdzie formalnie wykonalne, nie może jednak zostać tam wykonane ze względów faktycznych.

4. W przedmiocie pytania czwartego

113. Pytanie czwarte zmierza do wyjaśnienia, czy można odmówić uznania wyroku zaocznego na podstawie art. 34 pkt 2 rozporządzenia nr 44/2001 ze względu na nieprawidłowości przy doręczeniu dokumentu wszczynającego postępowanie, jeśli wyrok ten został zbadany w ramach wszczętego przez pozwanych postępowania w przedmiocie środka zaskarżenia.

114. Zgodnie z art. 34 pkt 2 orzeczenia nie uznaje się, jeżeli pozwanemu, który nie wdał się w spór, nie doręczono dokumentu wszczynającego postępowanie lub dokumentu równorzędnego w czasie i w sposób umożliwiających mu przygotowanie obrony. Takie wady doręczenia nie mogą jednak zostać zarzucone, jeżeli pozwany nie złożył przeciwko orzeczeniu środka zaskarżenia, chociaż miał do tego możliwość.

115. W niniejszej sprawie małżeństwo Orams rzeczywiście wniosło środek zaskarżenia przeciwko wyrokowi zaocznemu przed Sąd Okręgowy w Nikozji. Środek zaskarżenia został po przeprowadzeniu pełnego i sprawiedliwego postępowania sądowego oddalony, ponieważ nie mogli oni przedstawić przekonujących zarzutów („arguable defence”) przeciwko żądaniom pozwu. Jednak wskazali oni na szereg okoliczności

63 — Wyroki w sprawie Krombach, przywołany w przypisie 49, pkt 37 oraz w sprawie Renault, przywołny w przypisie 49, pkt 30.

64 — Zobacz powyżej, pkt 45, i 49-52 tej opinii.

związanych z doręczeniem pozwu, które utrudniły im obronę we właściwym czasie, oraz powołali się w tym zakresie na orzecznictwo dotyczące art. 27 pkt 2 konwencji brukselskiej⁶⁵.

116. W wyroku w sprawie ASML⁶⁶ Trybunał wskazał jednak na różnice pomiędzy art. 34 pkt 2 rozporządzenia nr 44/2001 a art. 27 pkt 2 konwencji brukselskiej. Artykuł 27 pkt 2 konwencji brukselskiej przewiduje, że orzeczeń nie uznaje się „jeżeli pozwanemu, który nie wdał się w spór, nie doręczono prawidłowo pisma wszczynającego postępowanie lub dokumentu równorzędnego w terminie umożliwiający mu przygotowanie obrony”.

117. Natomiast art. 34 pkt 2 rozporządzenia nr 44/2001 niekoniecznie wymaga prawidłowości doręczenia pisma wszczynającego postępowanie⁶⁷. Chodzi raczej o faktyczne zagwarantowanie prawa do obrony. Jeśli pozwany, który nie wdał się w spór, nie wniósł środka zaskarżenia przeciwko orzeczeniu, mimo że miał po temu możliwość, to art. 34 pkt 2 rozporządzenia nr 44/2001 zakłada, że prawa do obrony — wady doręczenia — zostały zagwarantowane.

118. Co za tym idzie przywołane orzecznictwo dotyczące art. 27 pkt 2 konwencji brukselskiej nie może zostać odpowiednio zastosowane do art. 34 pkt 2 rozporządzenia nr 44/2001⁶⁸.

119. Nowe brzmienie tego przepisu bierze w większym stopniu pod uwagę cel ułatwienia uznawania i wykonywania orzeczeń, jednak bez naruszenia prawa do obrony, należącego zgodnie z utrwalonym orzecznictwem do praw podstawowych, których poszanowanie Trybunał obowiązany jest zapewnić⁶⁹.

120. W niniejszej sprawie istniała możliwość wniesienia środka zaskarżenia przeciwko wyrokowi zaocznemu Sądu Okręgowego w Nikozji, a małżeństwo Orams skorzystało z tej możliwości. Dla takiego przypadku z art. 34 pkt 2 rozporządzenia nr 44/2001 wynika, że uznania i wykonania z pewnością nie można odmówić powołując się na nieprawidłowości związane z doręczeniem pozwu.

121. Dotyczy to w każdym razie sytuacji, w której prawo do obrony nie zostaje jednak naruszone ze względu na szczególne okolicz-

65 — Wyroki z dnia 3 lipca 1990 r. w sprawie C-305/88 Lancray, Rec. s. I-2725, pkt 23, z dnia 12 listopada 1992 r. w sprawie C-123/91 Minalmet, Rec. s. I-5661, pkt 21, z dnia 10 października 1996 r. w sprawie Hendrikman i Feyen, przywołany w przypisie 50, pkt 18, oraz z dnia 16 lutego 2006 r. w sprawie C-3/05 Verdoliva, Zb.Orz. s. I-1579; pkt 29.

66 — Przywołany w przypisie 39, pkt 19 i nast.

67 — Wyrok w sprawie ASML, przywołany w przypisie 39, pkt 20.

68 — Zgodnie z poglądem rzecznika generalnego Légera z historii powstania rozporządzenia nr 44/2001 wynika, że nowe brzmienie zostało celowo wymierzone przeciwko skutkom, które wyniknęły z przywołanego orzecznictwa dotyczącego art. 27 pkt 2 konwencji brukselskiej (zob. opinię z dnia 28 września 2006 r. w sprawie ASML, przywołaną w przypisie 39, pkt 51 i nast.

69 — Zobacz wyrok w sprawie ASML, przywołany w przypisie 39, pkt 23 i nast.

ności, na przykład organizację postępowania w sprawie środka zaskarżenia. Żadne okoliczności w postępowaniu przed sądem krajowym jednak na to nie wskazują. Zgodnie z ustaleniami sądu krajowego małżeństwo Orams mogło przedstawić swój prawny punkt widzenia w ramach pełnego i sprawiedliwego postępowania sądowego. Przeciwno orzeczeniu w sprawie środka zaskarżenia mogło zostać także wniesione odwołanie do sądu najwyższego, które małżeństwo Orams wniosło — choć bez powodzenia.

123. Na pytanie czwarte należy zatem odpowiedzieć, że art. 34 pkt 2 rozporządzenia nr 44/2001 należy interpretować w ten sposób, że nie można odmówić uznania i wykonania wyroku zaocznego powołując się na nieprawidłowości dotyczące doręczenia dokumentu wszczynającego postępowanie, jeśli pozwany, który początkowo nie wdał się w spór, mógł wnieść środek zaskarżenia od wyroku zaocznego, który sądy państwa pochodzenia wyroku zbadały w pełnym i sprawiedliwym postępowaniu, a nie istnieją żadne dowody na to, że prawo pozwanego do obrony w tym postępowaniu zostało naruszone.

122. Także okoliczność, że zgodnie z prawem cypryjskim pozwany musi przedstawić przekonujące zarzuty dla uzyskania uchylecia wyroku zaocznego, nie naruszyła, jak się wydaje, istotnie praw do obrony małżeństwa Orams. W postępowaniu w sprawie uznania i wykonania na mocy art. 36 i art. 45 ust. 2 rozporządzenia nie należy brać pod uwagę okoliczności, że nie mogli oni przekonać cypryjskich sądów do swojego prawnego punktu widzenia.

5. W przedmiocie pytania piątego

124. Biorąc pod uwagę odpowiedź udzieloną na pytanie czwarte nie ma potrzeby udzielania odpowiedzi na pytanie piąte.

V — Wnioski

125. Biorąc pod uwagę powyższe rozważania proponuję Trybunałowi, aby na pytania Court of Appeal (England&Wales) (Civil Division) udzielił następującej odpowiedzi:

1. Przewidziane w art. 1 ust. 1 dziesiątego protokołu do traktatu akcesyjnego z 2003 r. zawieszenie stosowania *acquis communautaire* na obszarach Republiki Cypru, nad którymi rząd Republiki Cypru nie sprawuje rzeczywistej kontroli, nie wyklucza

uznania i wykonania na podstawie rozporządzenia nr 44/2001 orzeczenia sądu Republiki Cypru wykazującego związek z obszarem niekontrolowanym przez jej rząd, przez sąd innego państwa członkowskiego.

2. Artykuł 35 ust. 1 w związku z art. 22 pkt 1 rozporządzenia nr 44/2001 nie uprawnia sądu państwa członkowskiego do odmowy uznania i wykonania orzeczenia wydanego przez sąd innego państwa członkowskiego w sytuacji, gdy orzeczenie to dotyczy nieruchomości położonej na obszarze tego innego państwa członkowskiego, nad którym rząd tego państwa członkowskiego nie sprawuje rzeczywistej kontroli.
3. Sąd państwa członkowskiego nie może odmówić uznania i wykonania orzeczenia powołując się na klauzulę porządku publicznego zawartą w art. 34 pkt 1 rozporządzenia nr 44/2001 ze względu na to, że orzeczenie to w państwie pochodzenia jest wprowadzić formalnie wykonalne, nie może jednak zostać tam wykonane ze względów faktycznych.
4. Artykuł 34 pkt 2 rozporządzenia nr 44/2001 należy interpretować w ten sposób, że nie można odmówić uznania i wykonania wyroku zaocznego powołując się na nieprawidłowości dotyczące doręczenia dokumentu wszczynającego postępowanie, jeśli pozwany, który początkowo nie wdał się w spór, mógł wnieść środek zaskarżenia od wyroku zaocznego, który sądy państwa pochodzenia wyroku zbadały w pełnym i sprawiedliwym postępowaniu, a nie istnieją żadne dowody na to, że prawo pozwanego do obrony w tym postępowaniu zostało naruszone.